

Het UZ Brussel als maatschappelijk project

Macht heeft een slecht imago. Niet fysieke macht – dat is stoer – maar sociale macht, de macht die mensen uitoefenen over andere mensen. Sociale macht wordt immers doorgaans geassocieerd met machtsmisbruik, met dominantie, met dwang. Maar macht is niet inherent slecht. De vraag is wat wie macht heeft, ermee doet. Zo kan macht worden ingezet om mensenrechten te verwerven.

Er zijn natuurlijk de beroemde namen van personen die macht hebben uitgeoefend om mensenrechten af te dwingen. Denk maar aan Martin Luther King en Gandhi. Opmerkelijk was het gebruik van geweldloos verzet bij hun strijd tegen onrecht en voor mensenrechten. Macht wordt vaak geassocieerd met de inzet van wapens, maar het kan ook anders. Beiden zetten mensen in beweging door hun charisma en overtuigingskracht, ze gaven woorden aan onrecht en stimuleerden mensen tot gemeenschappelijke actie. Ze stredden voor de realisatie van een droom. Ze bereikten veel, maar bekochten het met hun leven. King en Gandhi zijn wereldlijke leiders,

maar overal op de aardbol worden doorlopend “kleinere”, maar daarom voor mensenrechten niet minder belangrijke gevechten gevoerd. De successen die worden geboekt, worden door latere generaties als vanzelfsprekendheden ervaren. Maar het is belangrijk geregeld stil te staan bij het feit dat aan sommige evidenties een echte machtsstrijd voor de erkenning van menselijke waarden voorafging. Al was het maar omdat er ook altijd “machten” zijn die op de loer liggen om verkregen rechten opnieuw terug te schroeven. Burgers moeten ervoor waken niet in slaap gesust te worden door het comfort van een markteconomie. Gramsci's concept van de culturele he-

gemonie is hier niet ver weg. Een ruim en zelfs overdadig aanbod van te koop aangeboden producten en diensten zegt niets over het humanistische niveau van een samenleving, het leert alleen iets over een goed draaiende markteconomie.

BARRICADEN

Ik heb een diepe bewondering voor hen die voor anderen op de barricaden staan en daarbij zelfs persoonlijke risico's nemen. Er zijn duizend redenen te bedenken om dat niet te doen: je werk, je partner, je kinderen, je familie, schrik voor sociale afwijzing of represailles, ... Het is gemakkelijker om een protestbericht te liken op Facebook. “Clickism” wordt dat genoemd: geclikt hebben creëert het gevoel actiegevoerd te hebben en sust het geweten. De voortrekkers gaan echter veel verder in hun betrokkenheid en engagement. De titularis van de editie 2017-2018 van de VUB-leerstoel Calewaert (jaarlijks georganiseerd door deMens.nu i.s.m. de Vrije Universiteit Brussel en Uitstraling Permanente Vorming) is prof. Jean-Jacques Amy. Hij is zo'n voortrekker. Als vrouwen vandaag in een ziekenhuis een abortus kunnen krijgen, is dat onder meer aan zijn strijd

te danken. Deze geboren Antwerpenaar is emeritus hoogleraar Gynaecologie en Verloskunde (G & V) aan de Faculteit Geneeskunde en Farmacie van de VUB. In de jaren zeventig en tachtig bood hij – destijds hoofd van de dienst gynaecologie van het UZ Brussel (toen nog AZ-VUB) – koppig weerstand aan verregaande intimidatie. In zijn afscheidsrede van de universiteit in 2005 beschreef hij

“Geclickt hebben creëert het gevoel actiegevoerd te hebben en sust het geweten.”

dit krachtig: “De dienst wierp zich in de strijd; ik kreeg met de regelmaat van een klok het bezoek van onderzoeksrechters, vergezeld van hun griffier, een substituut van de Procureur des Konings, een officier van de gerechtelijke politie en de vertegenwoordiger van de Orde van Geneesheren. Omdat ik nooit bereid was tot enige medewerking, kwamen eenmaal vier rijkswachters het gezelschapervoegen. Zij zaten op mijn bureel, op mijn ijskastje, op de vensterbank; die negen mannen waren vreselijk intimiderend, maar ik verroerde geen vin. Nooit werd een dossier van een abortuspatiënte overhandigd. Nadat de vertegenwoordiger van de Orde aan de officier van de gerechtelijke politie had uitgelegd hoe het nummer van een medisch dossier aan de hand van de geboortedatum van de patiënt kon worden afgeleid, werden van dan af alle gegevens met betrekking tot vrouwen die een abortus hadden ondergaan, op een geheime plaats op de Faculteit Geneeskunde en Farmacie bewaard, in plaats van op het Medisch Archief van het ziekenhuis. Hun deontologie indachtig, droegen meerdere personeelsleden van deze Campus bij tot de geheimhouding van deze gegevens. Ik bracht heel veel tijd door op het Justitiepaleis. De kosten voortvloeiend uit de rechtszaken werden voor het grootste deel gedragen door het A.Z., doch een aantal Leden van

het Academisch Personeel hadden ook een vrijwillige bijdrage tot het steunfonds gestort.” In 1990 kende de International Humanist and Ethical Union hem de ‘Distinguished Humanist Award’ toe voor zijn inzet in de strijd voor de depenalisering van abortus.

“Machtsuitoefening roept altijd weerstand op”, schrijft de Franse filosoof Michel Foucault. Het wordt echter gevaarlijk als het ondergaan van macht wordt geïnternaliseerd, als we eraan gewend geraken. Als we eraan gewoon worden bijvoorbeeld dat bepaalde waarden ons worden opgedrongen in die mate zelfs dat we de opgelegde waarden als de onze gaan beschouwen. Vrijheid is dan tot een illusie verworpen. Het gevecht voor vrij kunnen onderschrijven van eigen waarden is ook een uiting van weerstand.

DE NOODLIJDENDE MENS

“Baas zijn over je eigen lichaam en geest”, zou het adagium kunnen zijn van prof. Amy. Maar er zijn nog voorbeelden. Vandaag wordt een fertilitieitsbehandeling op meerdere plaatsen in ons land aangeboden, maar dat is niet altijd zo geweest. Dezelfde vechtlust als prof. Amy vertoonden de professoren Paul Devroey en André Van Steirteghem van het UZ Brussel toen ze in de jaren tachtig begeesterd geraakten door de fertilitieitsproblematiek. En getroffen waren door hoe ongelukkig een mens kan zijn die een kind wil, maar onvruchtbaar blijkt. Ze focusten zich op zowel de man als de vrouw en schuwden alle vooroordelen. Maar medisch geassisteerde voortplanting werd door sommige instanties als moreel ongeoorloofd beschouwd en wetenschappelijk onderzoek op een embryo was toen een religieus taboe. Met bovenal de eigenheid van iedere individuele noodlijdende mens en het respect voor de mens in het algemeen voor ogen, gingen ze door: samen zorgden ze voor ettelijke primeurs en doorbraken binnen de reproductieve geneeskunde, zowel op Europees als op wereldvlak, en ze ontvingen talrijke onderscheidingen. Vandaag plukt iedereen met een fertilitieitsprobleem daar de vruchten van. Nog steeds lopen de onderzoekers van het Centrum voor Reproductieve Geneeskunde van het UZ

“De successen die worden geboekt, worden door latere generaties als vanzelfsprekendheden ervaren.”

Brussel vooruit.

Een andere voortrekker is oncoloog en expert in de palliatieve geneeskunde prof. Wim Distelmans. Met betrekking tot een waardig levenseinde voert ook hij al jaren een strijd voor het respect voor waarden. Niet voor zijn waarden, maar voor de waarden van elke individuele mens, voor het zelfbeschikkingsrecht dus. In 2003 werd hij ervoor bekroond met de Arkprijs van het Vrije Woord en in 2015 de Prijs Vrijzinnig Humanisme. Maar goed dat hij ook formeel erkenning krijgt, want hij roeit doorlopend tegen de stroom in. In tegenstelling tot wat sommigen hem trachten toe te schrijven, propageert hij geen euthanasie, wel het récht op euthanasie. In interviews laat hij vallen dat hij zelf ook niet zeker is euthanasie te willen als het zover komt. Maar hij vindt dat elke individuele patiënt, mits respect voor de nodige zorgvuldigheidsregels, zelf over zijn of haar levenseinde moet kunnen beslissen. Ook artsen moeten hun wil en visie niet opleggen. Hun expertise ligt op het terrein van het biomedische, terwijl de waarden tot het terrein van de patiënt behoren. Daarom verzet hij zich ook tegen medische hardnekkigheid, die er onder meer voor zorgt dat mensen hun laatste momenten doorbrengen in een ziekenhuis terwijl onderzoek aantoonde dat de meesten dat veel liever thuis zouden doen. En net zoals de andere voortrekkers in dit artikel is Wim Distelmans geen loutere denker: hij komt tot actie. Daar getuigt bijvoorbeeld het dagcentrum TOPAZ in Wemmel van. Het bestaat in 2017 twintig jaar en ondertussen zijn er al verschillende gelijkaardige dagcentra in ons land. Maar toen in 1997 was hij de eerste om patiënten met een levensbedreigende ziekte een huiselijke omgeving aan te bieden waar ze zich →

vooral geen patiënt zouden voelen. Zo hardnekkig als geneeskunde kan zijn, zo hardnekkig is Distelmans gelukkig in zijn doorzettingsvermogen om zijn doel te bereiken. Het is eigenlijk hemeltergend dat onderzoek aantoonde dat het voor de gezondheidszorg veel goedkoper is om een patiënt zijn kwetsbare zelf te laten zijn in de vertrouwde omgeving van een dagcentrum dan hem te laten flaneren in een duur ziekenhuis, terwijl Wim Distelmans BBQ's moet organiseren om voor TOPAZ de nodige fondsen te vinden. Maar hij doet het en blijft het doen, uit overtuiging. Met man en macht.

“Het wordt gevaarlijk als het ondergaan van macht wordt geïnternaliseerd, als we eraan gewend geraken.”

DE MENS GAAT VOOR

En zo komen we weer bij het woordje macht en de vaststelling dat macht dus niet per se negatief hoeft te zijn. Je kan er ook positieve dingen mee doen en de wapens kunnen de mensen zijn. Want dat is wat de voorvechters kenmerkt die in deze tekst beschreven werden: als het over waarden gaat, luisteren ze naar wat de mens beroert en niet naar wat systemen of organisaties hen opleggen. De mens gaat voor.

Misschien hoeft het daarom niet te verwonderen dat ze allemaal actief waren of zijn in het UZ Brussel, het ziekenhuis van de Vrije Universiteit Brussel. Dat is immers niet zomaar een ziekenhuis. Dat leert ons zijn ontstaansgeschiedenis.

Het belang van menselijk respect loopt als een rode draad door de veertigjarige geschiedenis van het Universitair Ziekenhuis Brussel. Het werd zelfs als een schreeuw om respect opgericht, in 1977 toen het nog AZ-VUB heette. Als de roep van vrijzinnigen die zich vreemdeling voelden in de katholieke gezondheidszorg en de waarden die het voorschreef en opdroeg. Als een daadwerkelijk statement van Vlamingen die niet in hun moedertaal ziekenzorg kregen. Met dokters en patiënten dus die niet verstonden wat hun werd gezegd. Als een reactie ook tegen het dure Brusselse zorgaanbod. Het was het post-Vietnamklimaat waarop John Lennon 'Imagine' had gedicht. Het waren de jaren met veel uiting van weerstand tegen macht en autoriteit.

LUISTEREN

Leunend tegen de bruisende multiculturele hoofdstad Brussel is ook het UZ Brussel een smeltkroes van culturen en identiteiten waar verschil in geslacht, leeftijd, cultuur of seksuele geaardheid geen rol speelt. In de loop der jaren werd aan de humanistische waarden een uitgebreid zorgaanbod toegevoegd waardoor het universitaire ziekenhuis vandaag ook op de kaart staat inzake innovatie en expertise. Getuige daarvan de talrijke accreditaties en de vele onderscheidingen van zowel medische als ondersteunende diensten. N.a.v. zijn veertigjarige bestaan

kijkt het UZ Brussel samen met de VUB en haar Faculteit Geneeskunde en Farmacie vooral vooruit en betreft daar iedereen bij. Het lanceerde ZORG2030, een denkoefening over alle expertises, zorgorganisaties en beroepen heen over hoe de zorg er in 2030 idealiter zou moeten uitzien. Iedereen is uitgenodigd om op www.zorg2030.be zijn of haar visie te delen. Het UZ Brussel is geen eiland en wil niet op een eiland bouwen. Samen bouwen is dé fundamentele oplossing om de gezondheidszorg van de toekomst te ontwikkelen.

“Samen bouwen is dé fundamentele oplossing om de gezondheidszorg van de toekomst te ontwikkelen.”

Op 17 mei 2018 is er op de VUB in Etterbeek een slotevenement rond ZORG2030. Eén ding staat daarvoor al vast: de allereerste spreker zal een patiënt zijn. Dat is bedoeld als een statement: de mens centraal. Dat is de gedachte achter de voortrekkers van het UZ Brussel en het blijft de kerngedachte. Zelfs als de bestaande machtsstructuren daarvoor uitgedaagd moeten worden. Daarom is het UZ Brussel meer dan een zorgorganisatie: een maatschappelijk project. Zoals niets of niemand is het perfect, maar het is des te menselijker.

EDGARD EECKMAN
WWW.EDGARDEECKMAN.BE
#EECKMAN

LUISTEREN